

A Ç I Ş D E R S İ

SOSYAL İLİMLERDE YÜKSEK TAHSİL MESELESİ

Bu yazı Okulun 1948/1949 ders yılının açılışı vesilesiyle Okulun Umumi Ekonomi ve İşletme Ekonomisi Profesörü Dr. Muhlis ETE tarafından verilen dersin metnidir.

I. Sosyal ilimleri tedaris eden Ü. ve yüksek okulların gayesi:

- 1 — Sosyal ilimler ve bunları okutan müesseseler
- 2 — Bunların vezifeleri (ilmî araştırma, öğretim, eğitim).
- 3 — Yüksek tahsilde sınıf ve semester sistemi

II. Sosyal ilimlerde öğretim ve araştırma şekilleri:

- 1 — Eski tedaris sisteminden yeni tedaris sistemine geçiş
- 2 — Takrirler
- 3 — Praktikumlar
- 4 — Seminerler
- 5 — Kütüphanenin rolü
- 6 — Komunikation'lar
- 7 — Ziyaret ve seyahatler

III. Son söz:

1. Sosyal ilimleri tedaris eden Ü. ve üniversiter mahiyetteki yüksek okulların gaye ve vazifeleri:

1948/49 akademik yılının açış dersini vermek şerefi bu kerre bana isabet etti. Bu güzel fırsattan istifade ederek sizlere yüksek tahsil hakkındaki modern görüşleri izah etmek isterim.

Mevzuumu sosyal ilimleri teşkil eden sosyoloji, iktisat, hukuk, idare, filoloji, psikoloji vesaire gibi ilim şubeleri arasında daha ziyade, sosyoloji ve ekonomi disiplinine tahsis etmekle beraber, söyleyeceklerimin geniş manada sosyal ilimleri de yakından ilgilendirdiğini sanıyorum.

Aziz dinleyenlerim.

1) Sosyal ilimler tedrisatına yer veren müesseselerin adları memleketine göre değişmektedir. Bazen üniversite, bazan yüksek okul bazen

College ve daha başka ad taşıyan üniversiter müesseseler, aynı gayeyi gütmekle beraber, çeşitli tedris şekilleri arz ediyorlar. Maksatları, umumî kültür dersleri görmüş öğrencileri ilmî usuller dahilinde ilmî düşünüşe alıştırmak, gençleri ilim muhiti içinde yetiştirmektir.

Adları ne olursa olsun hakikatı aramak için çalışan bütün bu müesseseler tek bir gaye etrafında birleşmektedir. Bu yüksek gaye, hayatta en hakikî mürşid olan ilimle uğraşmaktır.

Bir memleketin hatta dünyanın bütün Üniversiteleri ve yüksek okulları bu gaye etrafında birleşiyor, hakikate yaklaşmak için muhtelif cephelerden hareket ediyorlar.

Yine bu mukaddes vazifeyi yerine getirebilmek için, bilhassa sosyal ilimlerin öğrenimine yer veren müesseseler; öğretim ve eğitim yanında ilmî araştırma faaliyetine de azamî derecede yer vermektedirler. Modern yüksek tahsil telâkkisinde "*ilmî araştırma faaliyeti*" birinci derecede rol oynamaktadır. Bu telâkkiyi hüsnü kabul eden Üniversite ve bu mahiyetteki yüksek okullar talim ve terbiye sistemleri buna göre ayarlamaktan geri durmaktadır.

Netekim, Türkiye Cumhuriyet Hükûmetleri de bu telâkkiyi benimsemekten çok gecikmemiş ve İstanbul Darülfünununu lağvedip yerine Üniversite'yi kurarken ilme en yüksek yeri vermişlerdir.

1933 senesinde Darülfünun Üniversite haline ifrağ edilirken, azimet noktası *eskinin daha ziyade ve münhasıran bir talim müessesesi mahiyetinde oluşu, Üniversite'nin ise, araştırma faaliyetlerine birinci derecede yer verecek bir enstitution karakterini taşıması* idi. Üniversite bu esaslardan yürüyecek, (*tedris ve tettebbü*) sistemi bu şekilde tesis edilecek, hocalar yalnız ciddî bir surette ders veren muallimlerden değil, aynı zamanda ilmî araştırmalar yapan müdekkik şahsiyetlerden terekküp edecektir (1).

Sevgili gençler,

Hayatta kendi kendini yetiştirmiş, ilmî eserler vermiş ve bu sebepten dolayı kendilerine âlim denilmiş insanlara rastlamıyor değiliz, eski zamanlarda bu kabil insanlara daha da çok tesadüf edilirdi.

Fakat bugünkü günde, ilme intisap ederken ilmi öğrenmek için bir çok imkânlar karşısındayız. Üniversite ve Üniversite mahiyetindeki yüksek okullar bu imkânları sağlayan müesseselerdir.

Konuşmamda sık sık *Üniversiter* mahiyetteki yüksek okulları tabirini kullanıyorum. Bundan maksadım, ilmi ilim için öğreten, ilmî ara-

(1) Albert Malche, İstanbul Üniversitesi hakkında rapor, İstanbul, 1939 S. 12.

tırmalara birinci plânda yer veren yüksek okullarla, talebesine münhasıran meslekî bilgiler veren fakat yine yüksek okul adını taşıyan müesseseleri birbirinden ayırmak içindir.

Ben, bir çoklarımız gibi, Siyasal Bilgiler okulunu, birinci karegoriden bir müese ad ettiğim için, misalleri de ona göre seçiyorum. Okulumun meslek adamı yetiştirmek gayesi, ilmî karakterine mani değildir. Dikkar edilecek olursa, bugün bir çok Üniversite fakülteleri de mesleklerle adam yetiştiren müesseseler, isterseniz fabrikalar, haline gelmiştirler.

Bence, Üniversite ve yüksek okulları diplomalı adam yetiştiren fabrika halinden kurtarmak, bunlara hakikî hüviyeti vermek lâzımdır.

Çünkü ilmî ve hatta meslekî eğitim, ancak ilmî esasları, ilmî metodları öğretebilmekten dışarıya çıkamaz. Hakikî yetişme, ancak meslek hayatında, tatbikatta mümkün olabilmektedir. Üniversite ve bu mahiyeteki yüksek okullar meslek hayatında, sosyal hayatta muvaffak olmak için bazı imkânları hazırlamaktan ileri gidemezler. Bunlar talebeye sormağı, okumağı, düşünmeğı, araştırmayı öğretmektedirler.

Genç Arkadaşlar,

Hepinizin büyük heyecanlarla yüksek tahsile başladığınızı, buraya, çok şeyler öğreteceklerini umarak, geldiğinizi biliyoruz. Bu heyecanı bir vakitler biz de duymuştuk, hatta el'an da duymaktayız. Fakat bir çok arkadaşlarımızın, zamanla, bu heyecanı kaybettiklerini üzülen görüyoruz. Bunun sebebi yüksek tahsile karar veren talebenin bu işe neden giriştiğinin, tam manasiyle, farkında olmayışıdır. Meselâ Siyasal Bilgiler Okuluna yazılan gençlerin çoğu münhasıran memur olmak için buraya girmişlerdir, yüksek idareci olmak, hele Hariciyecî olmak çok kere tek gaye ittihaz edilir. İtiraf ederseniz ki, içinizden çoğu imtihan için, diploma almak için, çalışmaktadır. Halbuki, *diploma millî gelire iştirak hakkını vermek için çekilen bir havale değildir*. Arkadaşlar; diploma muayyen müddet zarfında tahsil görüp ve imtihan veren bir gencin, Fakülte veya Yüksek okulda geçen kısa mesaisini tevsik eden bir kâğıttan başka hiç bir şey değildir.

Göreceksiniz ki, bir çok şeyleri diplomadan evvel değil, onu aldıktan çok sonra öğreneceksiniz. Diploma ancak mektep tahsilinin bittiğini gösterir, asıl öğrenme bundan sonra başlar; eğer diploma aldıktan sonra bu kanaata gelirsiniz, tahsilden bir fayda sağlamış olursunuz, aksi kanaate varırsanız, yüksek tahsilinizin boşa geçtiğine inanabilirsiniz.

Genç Arkadaşlarım,

Göreceksiniz ki, hayatta en lüzumlu olan şey mektep bilgisinden ziyade, muktazi bilgiyi istenildiği zaman, istenildiğini şekilde bulabilmektir. Bu marifet, bilgiyi yalnız ezberlemekle değil, *araştırmağı, bulmağı öğrenmekle, sorabilmekle, meseleleri kavramakla, mühim olanla olmayana ayırabilmekle, ilmî usullere hâkim olmakla* elde olunabilir.

Kaldı ki, meslekî bilgilerin hepsini kafada tutmağa da imkân yoktur. En kuvvetli "hafıza"lar bile, zamanla, hatta imtihandan az sonra zaiflar.

2) Öğretme ve yetiştirme şekilleri:

Talebeleri bu şekilde yetiştirmekle mükellef olan Üniversite hocalarının eski tabirle hem müdekkik ve mütebahir yani araştırmacı, hem muallim ve öğretmen, hem de terbiyeci eğitmen olması şarttır. Netekim yüksek tahsil müesseseleri zamanla böyle bir tekâmül geçirmişlerdir.

Dini terbiye, meslekî terbiye, ilmî terbiye hep sosyal terbiyenin muhtelif tezahürleridir. Milletlerin talim ve terbiye müesseselerinin tekâmül tarihine bakacak olursak, bunların bilhassa üç safha arz ettiklerini görürüz: (2)

1) Skolastik terbiye tarzı, 2) Usta terbiye tarzı, 3) Sokratik terbiye tarzı,

1 — Skolastik terbiye tarzında talim ve terbiye (öğretim ve eğitim) lâtince "trädere" denilen nakilden ibarettir. Hoca araştıran değil, mev-cudu nakleden bir adamdır. Hoca kendi şahsiyetini değil, başkalarınınkini nakleden, telkine çalışan bir kimsedir. Böyle hocaların kolayca tedariki ve icabında başkalarıyla ikame edilmesi mümkündür. Bu tarz tedriste ders mevzuu, formüllerden, kalıplardan ibarettir. Orta çağın bir çok talim müesseselerinde hoca dikte eder ve şerh yapardı. Bizde de muallimler, müderrisler, şarihler vardı. Bir çok hallerde talebe hocanın söylediğini, olduğu gibi, münakaşa etmeden, ezberler ezberlediğini imtihanda iade ederek mektep mezun olurdu.

2 — Usta terbiyesinde, ustaya tabi olmak şarttı, çırak ustanın her hareketini taklit ederdi, çırak yahut çömez ustanın şahsiyetini temessül etmeğe çalışırdı.

3 — Bunların karşısında en geniş terbiye sistemi şüphesiz ki Sokrat'a zafe edilen eğitim tarzıdır. Hoca ile talebe aynı seviyeden müzakerre ve münakaşaya girişirler. Hoca talebeye sabit formüller halinde bilgi empoze etmez, namütenahiye çıkan sual ve cevapların hakikate yaklaş-

(2) Karl Jaspers, Die Idee der Universitaet, Heidelberg, 1946, S. 45.

mağa çalışır, burada şahsî mes'uliyet azamî haddini bulur, talebeye ilmi tecessüs aşılır, heyecan uyandırılır.

Mahafaza her üç terbiye tarzı karşılıklı sevgi ve saygı içinde cereyan eder.

Dikkat edilecek olursa, bugünün Üniversite ve Üniversiter bir mahiyet taşıyan yüksek okullarda, yüksek tahsile verilmek istenilen istikamet, Sokrat'ca bir terbiye şeklidir. Mektepte çocuğa sevk ve idare ediyor, fakat yüksek mektepte, *sevk idare yerine, onu kendi kendini idareye alıştıyor, ona mes'uliyet yükleyorum*. Yüksek mektebe gelinceye kadar elinden tuttuğumuz çocuk, burada (adulesens) genç adam delikanlı olmuştur. Bu genç vatandaş artık kendine hâkim olmağı öğrenecek, kendi programını bizzat çizmeğe alışacaktır.

Talebe Üniversite'de ve bu mahiyetteki müesseselerde akademik havayı teneffüs edecek, intisap ettiği ilim şubesinde analiz'ler ve sentez'ler yapacak hale gelecektir.

Burada takrirleri dinleyecek, praktikum ve seminerlere iştirak edecek, düşünmeği, konuşmağı öğrenecek, sosyal teşkilâta, talebe cemiyetlerinde, kooperatiflerde vazife alacak ve nihayet sosyal bir adam olacaktır.

3) Sınıf veya semester usulü tedrisat: (3)

Üniversite ve yüksek okullar tedrisatı bugün iki usul arzeder. Biri, şimdiye kadar bizde tatbik edilen sınıf usulü, öteki İstanbul Üniversitesinin bazı Fakültelerinde tatbik edilmek istenilen Semester usulüdür.

Sınıf usulü ilk, orta okullarla liselerde gördüğünüz şekile benzer tedrisat, tahsiline göre, fakat ekseriya üç ve altı sınıf veya senede yapılır.

Yüksek okullar için modern bir öğretim tarzını ifade eden semester sistemi üzerinde durmağı, ve kısa çizgilerle dahi olsa, bu sistemin mahiyetini ve faydalarını izah etmeğı faydalı görmekteyiz.

Semester, bir seneyi, burada bir tahsil yılını iki devreye ayırmaktadır. Fakat mesele ders yılını ikiye bölmekte değil, yüksek tahsilde sınıf usulünü terkedip, muayyen ilim şubelerine ait mevzuları, yaz ve kış tatilleri çıktıktan sonra, 3 veya 4 ay süren kurlar halinde okutmaktadır. Meselâ bugün İktisat veya Hukuk Fakültelerinin muayyen sınıflarında okutulan İktisat dersleri, yeni sisteme göre, muhtelif profesörler tarafından muvazi olarak okutulacak ve talebe (burada = Schüller, écolier, pupil manasına gelen öğrenciyi değil, Student, étudiant manalarına karşı-

(3) M. ETE, Sosyal İlimlerde modern öğretim ve araştırma metodları, Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi: 1948, cilt III. sayı 1—2 S. 277.

lık olarak ahyorum) yüksek tahsilin ortasında ve sonunda girmeye mecbur olduğu imtihanları vermek için takibedeceği dersleri; dilediği profesörden, dilediği semesterde dinliyebilecektir.

... Sınıf usulü kalktığı için, bilhassa sistematik ve umumî mahiyetteki dersleri veren profesörlerin dershanelerinde birinci semester talebesiyle 3 üncü veya 5 inci semester talebesi bir arada ders dinliyebileceklerdir.

Bu sistemde profesör umumî mahiyetteki derslerden maada üzerinde en fazla durdukları, ihtisas kesbettikleri, konuları etrafında takrirler verir.

Talebeler görüşlerine en fazla iştirak ettikleri hocaların veya aynı mevzuları takrir eden bir kaç hocanın derslerini dinlemek fırsatını elde edecek ve bunun yanında kendilerini en fazla alâkadar eden ihtisas kurlarını veya Üniversitenin diğer fakültelerinde okutulan derslerden birini veya diğerini takip etmek imkânını kazanmış olacaklardır. Meselâ İktisat Fakültesinin bir talebesi felsefe kısmında metafizik veya psikoloji dersini, bir Hukuk talebesi, anatomi, bir Tıp talebesi, istatistik dersine devam edebilecektir. Bu sistemle beraber, üniversalite sağlanabilecek, hakikî üniversite tahakkuk edebilecektir.

Talebeler muayyen semesterlere (semesterlerde verilen kurlara ve praktikum ve seminerlere) devam ettikten sonra semester sonunda yapılan imtihanlardan hangilerine gireceklerini haber verecek ve kendilerine imtihan olacağı profesörün adı ve günü bildirilecektir. Bir ders muhtelif profesörler tarafından takrir ediliyorsa, imtihanın bunlardan birisi ve birkaçı tarafından yapılması mümkündür. Binaenaleyh talebe sınavdan ancak bir kaç gün evvel hangi profesör tarafından imtihan edileceğini anlayabilecektir.

Bu tarz, kendisini muayyen bir hocanın takrirlerine, usullerine göre ayarlamış talebeler için belki de hoş değildir; ve hangi memlekette olursa olsun, talebeler bu imtihan şeklinden hoşlanmazlar. Fakat ilmi, muayyen hocanın takrir ettiği malûmat malzemesi olarak telâkki etmeyip, muayyen kanunları, prensipleri izah eden görüşler, anlayışlar, analiz ve sentezler suretinde anlarsak, ki modern üniversite tahsilinin bu yolda anlaşılması lâzımdır, o zaman bu yeni sistemin manasını daha iyi idrak etmiş oluruz.

Semester sistemi ile beraber modern üniversite telâkkisi ile tedris ve tederrüs serbestisi dediğimiz bir sistemle karşılaşmaktayız. Bundan maksat, biraz önce işaret eylediğimiz veçhile, profesörün istediği mev-

zuları ve talebenin dilediği profesörü ve mevzuu serbestçe tayin edebilmektedir.

Sınıf usulü kalkacağı için, talebe aynı ilim şubesini meselâ medeniye hukukunu veya iktisat ilmini bir kaç sınıf devamınca aynı hocadan değil, muhtelif hocalardan dinleyebilecek ve bu vesile ile muhtelif hocaların çeşitli görüşlerini öğrenecek, bunların bir sentezini yapmağa çalışacaktır. Üniversite talebesini lise öğrencisinden ayıran cihet buradadır.

II. Sosyal ilimlerde öğretim ve araştırma usulleri:

1) Eski tedaris sisteminden yeni tedaris sistemine geçiş:

İster sınıf ister semester usulünde yapılsın eski sisteme göre yapılan tedarisat, kürsü üzerinden verilen takrirler ne kadar canlı ve dolgun olursa olsun, ilmin sathında kalmağa mahkûmdur. Tıp ve fende klinik ve laboratuvarla ansiklopedik ve nazarı bilgilerin tecrübelerle derinliğine gidilmesi kabil olmaktadır.

Fakat Sosyal ilimlerde, malzemeyi masanın üzerine sermek ve in-duktion metoduyle hareket etmek mümkün değildir.

Bu sebepten dolayıdır ki, sosyal ilimlerde ilmin derinliğine doğru inmek için, yalnız bir taraflı ders verme yerine, talebeyi şahsî çalışmağa teşvik edecek, onda alâka ve heyecan uyandıracak çalışma ve araştırma şekillerine yer vermeğe mecburuz. Talebeyi, not yazma ve imtihan verme makinesi halinden çıkartıp, aktif bir hale, müstahsil bir duruma getirebilmek maksadiyle muhtelif Üniversite ve yüksek okullar çeşitli tertipler düşünmüş bulunuyorlar.

Okulumuzun da, ciddi hüviyet hiç kaybetmeden, bu yeni tarzları benimsediğini görmekteyiz. Netekim aşağıda izah edeceğim, çalışma tarzlarından bir kısmı mektebimizde tatbik edilebilmekte, diğerlerinin ise hazırlıkları yapılmaktadır.

Burada, kısaca temas edeceğim çalışmalar: 1) Takrirler yani nazarı ve sistematik dersler; 2) Praktikumlar yahut amelî dersler, 3) Seminerler, 4) Kütüphaneden faydalanma şekilleri, 5) Komminikation'lar, 6) Ziyaret ve seyahatlerdir. (4)

1) Takrirler:

Fransızların cours, İngilizlerin Lecture, Almanların, Vorlesung dedikleri takrirler, yani akademik mahiyette verilen derslerdir. Bu takrirler

(4) K. Jaspers, Die Idee der Universität, S. 55.

de umumî ve sitematik takrirlerle, spesyal (tahsis) takrirlere ayrılır. Meselâ ilk sınıf veya semesterlerde okutulan umumî iktisat dersi, nazari ve sistematik bir takrir, son sınıf veya ileri semesterlerde okutulan (bey-nelmilel para sistemleri ve bankacılık) spesyal takrirler, ihtisas dersleridir. Bazı fakülte ve yüksek okullar çok spesyal bir mahiyet alan mevzuların takrirlerini okul dışında bu mevzularla tatbiki ve ilmî bir surette meşgul olmuş mütehasıslara verdirmektedirler.

Son zamanlarda yüksek tahsilin münhasıran takrirlere istinat ettirilip ettirilemeyeceği konusu bir hayli münakaşa edilmiştir. Takrirlerin tek taraflı bir konuşma veya konferans olduğu ve dinleyenleri, pasif bir hale getirdiği iddia edilmektedir.

Deniyor ki yalnız hocanın konuştuğu bir yerde, dinleyicilerin bir reaksiyonu olmazsa, konuşulan şeylerin mahalline masruf olup olmadığı anlaşılamaz; bazı ahvalde, takrir edilen mevzuu kitapta daha düzgün daha mufassal bulunmaktadır. Kitaplar elde etmekle bu mevzuları daha iyi ve daha sür'atle öğrenmek ve kavramak mümkündür.

Fakat burada mübalağa edilmektedir, fazla bir mana ifade etmeyen takrirler, her sene aynı malzemeyi tekrarlayan kimselerin dersleridir. Profesörlüğü, kendine daimî meslek ittihaz eden ve ilmî araştırmalarla meşgul olan, derslerini, sosyal hadiseleri günü gününe takip etmeğe muvaffak olan hocaların takrirleri, doyum olmayan fikir mahsulüdür.

Büyük hocaların, takrirlerini hakkiyle dinlemiş ve anlamış olanlar, bu takrirlerde geçen sözlerin hakikî manasını, hayatları boyunca takdir etmekten geri kalmamışlardır. Bunların kitaplara intikal eden şekli, Karl Jaspers'in de dediği gibi, fikirlerin cansız, zaif izleridir.

Bizzat, işitmek, görerek, duyarak dinlemek, anlamannın, idrakin en mühim vasıtasıdır.

Bugün, kitap, radyo hatta televizyon gibi vasıtaların mevcut olmasına rağmen fikrini dinlemek istediğimiz şahsiyeti yine bizzat görüp, işitmek büyük zevk ve fayda duyuyoruz.

İyi bir hoca imtihanda, dersine devam eden, takrirlerini canla başla ve anlayarak dinleyen talebeyi, derse gelmeyip yalnız nottan veya yalnız kitaptan çalışan talebeden tefrik etmesini bilir. Yine eski bir hoca, talebenin verdiği cevaptan, onun hocanın not ve kitabından başka kitap karıştırıp karıştırmadığını da anlar.

Velhasıl, takrir şekli önemini hiç bir suretle kaybetmiş değildir, yalnız yüksek tahsilin, sırf takrirleri dinlemekten ve bunları imtihanda iade

etmekten ibaret olduğunu da zan etmemek lâzımdır. Binaenaleyh yüksek tahsil müesseseleri de iyi talebe yetiştirmek için, takrirlerin nevilerini, saatlerini ve imtihanlarını arttırmakla gayeye vasıl olacaklarını sanmamalıdır.

Yüksek tahsil müesseselerinde yapılacak imtihanlar çok sıkı olmalı fakat hafıza yoklamasından ziyade, talebenin müessesede öğrendiği mevzuları ve usulleri, düşünerek bulabileceği sair meselelere tabik derecesine şamil bulunmalıdır.

Dikkat edilecek olursa, bizim talebenin mühim bir kısmı el'an hocanın ders de veya kitapta gösterdiği misallere bağlı kalır, imtihanda aynen bunu iade eder, başka misal sorarsanız, duraklar, şaşırır. Meselâ umumî iktisat imtihanlarında (nihaî fayda) meselesini izah için meşhur Fransız profesörü Gide'in su kovaları misalini, duya duya, tâbirimi mazur görün, artık gına gelmiştir.

Mahaza burada yalnız talebenin kabahati yoktur, takrir usulünü, daha başka usul ve tertiplerle ikmal ve itmam etmek zorundayız. Tibbi ilimlerde mevzuları canlandıran, laburatuvar usullerine mukabil; sosyal ilimlerde Praktikum, cours pratiques, amelî ders dediğimiz tatbikî çalışmalara doğru gitmemiz gerekiyor.

2) Praktikum:

Bu çalışmalarda nazari derslerde veya kitaplarda gösterilen malûmat muayyen metodlara göre tahlil edilir, nazariyat misallerle tecessüm ettirilir, konkretize edilir yani müşahhas bir hale getirilir. Ders malzemesi buraya iştirak eden talebelerin inisyatifleriyle temas edilir. Amelî veya tatbikî dahi olsa, burada ders tabirini kullanmamak için, müsaadenizle, latince praktikum kelimesini kullanayım.

Praktikum'dan maksat:

- 1) Profesör ile talebeyi birbirine yaklaştırmak,
- 2) Profesör tarafından takrir edilen dersin nasıl kavrandığını anlamak,
- 3) Lüzum görülen bahisleri derinleştirmek,
- 4) Nazari derslerde temas edilen konuları tatbikî misallerle izah etmek,
- 5) Talebeye ilmî mevzuları izah etmesini, münakaşa etmesini, problemleri çözmesini öğretmek,
- 6) Talebeye bazı konular hakkında küçük vazifeler yazmağı öğretmek,

Takrirlerde münhasıran profesörün konuşmasına mukabil Praktikum'larda talebe konuşmalara, *münakaşalara iştirak eder.*

3) Seminerler:

Seminerler sosyal ilimlerin tahsilini yapan talebeyi müstakil çalışmağa, düşünmeğe, ilmî usuller dairesinde anketler ve araştırmalar yapmağa alıştıran, onu ilmî tenkit ve münakaşalara sevkeden bir öğretim ve eğitim tarzıdır.

Umumiyetle muayyen ders guruplarının semineri vardır. Meselâ iktisat ve maliye gurubu semineri. Medeniye gurubu sermineri, idare gurubu semineri vesaire. Seminerden istifade sağlanması için 20 den fazla talebenin iştirak etmemesi lâzımdır. Seminere iştirak ancak ikinci sınıf veya dördüncü semesterden sonra olabilir.

Seminerde her talebe bir mevzuu alır, haftalarca, hatta aylarca bunun üzerinde çalışır hazırlarken profesör ve doçentlerle görüşür, icabına göre mevzuu tahdit, icabına göre tevsi eder ve nihayet seminer gününü tebliğini yapar, bunu müteakip profesör talebe arasında münakaşayı açar, tebliğ sahibi münakaşalardan sonra kendi fikrini söyler, hoca bunların bir sentezini yapar. Seminer tekniğini Okulumuzun dergisinde izah etmekteyim (5).

4) İlmî araştırmalarda kütüphanenin rolü:

Üniversiteler ve üniversiter mahiyetteki yüksek okullar, ilmî araştırmalara (tetkik ve tettebüe) birinci plânda yer verince, kütüphanenin (biblioteğin) önemi de birdenbire artar. Çünkü araştırma işinde kullanılacak malzeme ilk önce burada aranacaktır. Kitap, mecmua, gazete, rapor vesair vesikaların bibliotek ve ona bağlanacak arşiv de muntazam bir surette tasnif ve takip edilmiş olması lâzımdır. İtiraf etmek lâzımdır ki, biz, eski zamanlara nazaran, kütüphane işine lâyık olduğu ehemmiyeti vermemekteyiz. Fakülte ve yüksek okul kitaplıklarını çok güçlükle idame edebiliyoruz. Resmî müesseselerdeki kitaplıklar da çok cılız ve çok ihmal edilmiş bir durumdadır (6).

Son senelerde bu işe kendini veren ve millî kütüphanenin kurulmasına âmil olan bir fedakâr arkadaşın gayretiyle bu mühim mevzuun biraz olsun, önemi meydana çıkmış oldu.

Mahdut kütüphanelerimizde tasnife bir dereceye kadar riayet edilmekte fakat neşriyatın takibi, muhtelif sebeplerden dolayı, maatteessüf

(5) M. ETE, aynı dergi.

(6) K. Bücher, Hochschulfragen S. 170.

ihmal edilmektedir. Memleketimizde çıkan neşriyattan günü gününe haberdar olan, alâkalı neşriyatı tamamen takip ve tedarik eden tek bir kitaplık yoktur desem, fazla mübalâğa etmiş olmam. Çok şükür ki elde Millî Eğitim Bakanlığı Basın Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünün mutazaman çıkardığı "Türkiye Bibiyografyası" dergisi memleket neşriyatı hakkında toplu bir fikir vermektedir.

Üniversite ve Yüksek okullarımız kütüphanelerinin çoğu Türkçe ve yabancı dillerde çıkan neşriyatı takip ve tedarik edecek mütehassis kütüphaneciyе malik değildirlеr.

Olsa bile, kütüphane tesisatı bu işi yapacak kudrette değildir.

Kaldı ki kütüphanelere gösterilen rağbet bunların inkişaf temposunu arttıracak durumda değildir.

Garbın üniversite ve sair ilim müessesesinde umumî kütüphanelerin ve Üniversite kütüphanelerinin yanıbaşında ayrıca, Enstitü kitaplıkları tesis edilmiştir. Enstitü kitaplıkları daha ziyade muayyen bir ihtisasa mensup ilim adamlarının ve talebelerin hususî ihtiyaçlarına cevap vermek için kurulmuşlardır. *Üniversite kütüphaneleri tedrisatı münhasıran "takrir" usulüne istinat eden eski sistem üniversitelerin bir mahsulü, Enstitü kitaplıkları ise, tedrisatı bilhassa araştırma usulüne istinat ettiren modern Üniversite sisteminin bir neticesidir* (7).

Binaenaleyh sosyal ilimler tedrisatına yer veren Fakülte ve Yüksek Okularda ayrı ayrı enstitü ve seminerlerin kurulmasına ve bunların hususî kitaplıklarla takviyesine şiddetle ihtiyaç vardır.

Görüyoruz ki, bugünkü yüksek tahsil dönüp dolaşp, ilmi araştırmalara, bu araştırma faaliyeti ise, hususî kitaplık ve arşivlere ihtiyaç göstermektedir.

O halde ilim yapmak isteyen hocalar kadar, talebelerin de "kitaplar âlemiyle" yakından temas etmesi bir zarurettir. Bugün yüksek tahsil, kitapsız, methodsuz olmaz. Tıbbî ilimlerin kitaplıktan maada lâboratuvarları da vardır. Bizim lâboratuvarlarımız bir taraftan içtimaî tezahürler âlemi, yani sosyal hayatın tâ kendisi, diğеr taraftan ise kütüphaneler ve arşivlerdir, bunlardan müstağni kalamayız. Aletsiz, malzemesiz ilim yapamayız, ilmi görüşe sahip olamayız, hâdiseleri ilmi zaviyeden mütalâa edemeyiz, hüküm veremeyiz.

5) Kommünikationlar:

Üniversite ve Üniversiter mahiyetteki Yüksek Tahsil Müesseseleri, ilim muhitine atılmış olan, hakikate nasıl ve hangi usuller dahilinde yak-

(7) Bücher, aynı eser.

laşılabilceğini öğretmek ve öğrenmek üzere gelmiş olan eski bir tâbirle "ilmiye mesleğine" intisap etmiş kimselerin topluluğundan vücuda gelmiş yüksek kültür müesseseleridir. Lâtincesi "Universitas" olan Üniversite kelimesinin ilk mânası olan "hoca ve talebe topluluğu" ilimlerin topluluğu veya birliği kadar mühimdir. Burada ilimler arasında münasebetler tesis olunurken, ilim yapanlar arasında da yani hoca ve talebe arasında da münasebetlerin communication'un kurulması zaruridir. Hattâ Üniversiter bir tâbir olan bu K. ları yalnız hoca ile talebe arasında değil:

1 — Hocalar arasındaki Komminikationlar,

2 — Hoca ile talebeler arasındaki Komminikationlar,

3 — Talebeler arasındaki Komminikationlar suretinde müteakıl münasebetlere teşmil etmek modern üniversite ve yüksek tahsil müesseselerinin şiarı olmalıdır. Anglo - Saksonların "Tutor" sistemleri, Almanların Arbeitsgemeinschaftları yalnız ilmî sahada değil, sosyal sahada münasebetler tesis eden güzel tertiplerdir.

Başka memleketlerde bazı Üniversite ve College'ler bu Komminikationları yalnız mevcut hoca ve talebeler arasına değil, aynı zamanda eski mezunlara da teşmil etmektedir. Bilhassa İngiliz Devlet adamlarının mezun oldukları Üniversite veya College'lerinin münakaşa gün ve gecelerine iştirak edip, orada nazırlık sıfatından tecerrüt ederek, aynı aileye mensup bir fert gibi söz alarak konuşmalara iştirak etmesi, tenkitlere tahammül etmesi, ilmî münakaşanın olduğu gibi, siyasî ve içtimâî terbiyenin en güzel misalleridir.

Ben Almanya'da Laypzig Üniversitesinde tahsil ederken, doktorantlardan tereküp eden talebenin tertip ettiği bir münazarada Cumhurbaşkanı vekili ve Yargıtay Başkanı meşhur Profesör V. Simons'un sükûnetle münakaşaya iştirak ettiğini, buna mukabil Üniversitenin eski mezunlarından olan Hitler'in Propaganda Nazırı Dr. Goebels'in, ilmî zihniyetten ayrıldığını, hissine kapıldığı için, münakaşaya tahammül edemeyip salonu terk ettiğine şahit olmuştum.

Şüphesiz ki, yüksek sınıflar ve sömesterler talebesine ve mahdut bir zümreye inhisar etmesi tabii olan bu gibi toplantılarda yapılan Kommunikation'ların talim ve terbiye hususunda çok mühim rolleri vardır.

Yalnız bu gibi münakaşalara siyaseti karıştırmamak, agitation'lara katiyen yer vermemek lâzımdır. Hoca ve talebenin mücadelesi, siyasî sahaya değil, ilmî sahaya taallük etmelidirler.

6) Ziyaretler, seyahatler:

Yüksek tahsil müesseselerinin üzerinde duracakları bir mevzu da, hoca ve talebelerin sair ilim müesseselerini ziyaret etmeleri, sair hocaların derslerini dinlemeleri söminerlerinde bulunmalarıdır.

III. Aiziz talebelerimiz,

Size Üniversite şuurunu ve bugünkü yüksek tahsil anlayışını izah etmeğe çalıştım.

Hocalarınızın ve alâkadar mercilerin garp müesseselerinde cereyan eden bu modern tedrisat sistemini gittikçe benimsemekte olduğu malûmunuzdur. Talebesi olmakla şeref duyduğumuz mektebiniz, bu tertiplerin bir çoğunu tatbik edegelmektedir, bu yüksek okulda takrirler, yanında, pratikumlar (kurpratikler), seminerler, tatillerde seyahatler, tez usulü, oldukça geniş bir kitaplık, tatbikat ile nazariyatı mezc etmeğe çalışan hocalar mevcuttur. Bütün bu teşkilâtın ideal bir veçhe arzettiği iddia edecek değiliz. Mektebinize verilecek yeni şekille beraber, bu mevzular üzerinde daha da fazla durulacağına süphemiz yoktur.

Fakat asıl arzu ettiğimiz şey, siz talebelerimizin burada lise öğrencilerinden farklı olarak hareket etmeniz ve çalışmanızdır. Bu müessesede serbest bir havanın estiğini kimse inkâr edemez zannederim, müstakil çalışma ve ilmî araştırmalar için burada bir çok imkânlar mevcuttur. Bu imkânların arttırılması sizin ve bizim elimizdedir. Millet ve devlet yapabileceğinin azamisini yapmıştır. Bundan sonrası, size ve bize düşen bir vazifedir. Mezun olduktan sonra başkalarının sevk ve idaresini deruhte edecek gençlerin, hiç olmazsa, bu dört sene içinde kendi kendilerini idareyi öğrenmiş olmaları lâzım geleceğini siz de teslim edersiniz sanırım.

Bundan 3 sene önce birlikte kurduğumuz Okul Kooperatifi ile tesanüt hissi ve müşterek hareket kabiliyetiniz hakkında bazı denemeler yapmış bulunuyorsunuz.

Meslek hayatınızda bunların ve buna benzer kooperasyon örneklerinin yüzlercesini idare ve mürakabe edeceksiniz.

Yine meslek hayatına katıldığınız vakit, sizden muayyen mevzular hakkında etüdler, raporlar, yardımlar istenecektir. Sizin yurt ve dünya hâdiseleri hakkındaki fikrinizi soracaklardır.

Yüksek bilgilerle mücehhez aydın vatandaşlar sıfatıyla, siz yalnız mevcut mevzuat ve usullerle iktifa etmiyerek öğrendiklerinizi tatbik etmeğe, yenilikler yapmağa, icabında yaratmağa mecbursunuz. Her şeyi hükümetten beklemek yerine, bir çok şeyleri bizzat yapmağa ve yaptırmağa çalışınız. Ancak bu şekilde hareket edersek, millî kültür refahımızın matlup derecede artmasını mümkün kılabiliriz.